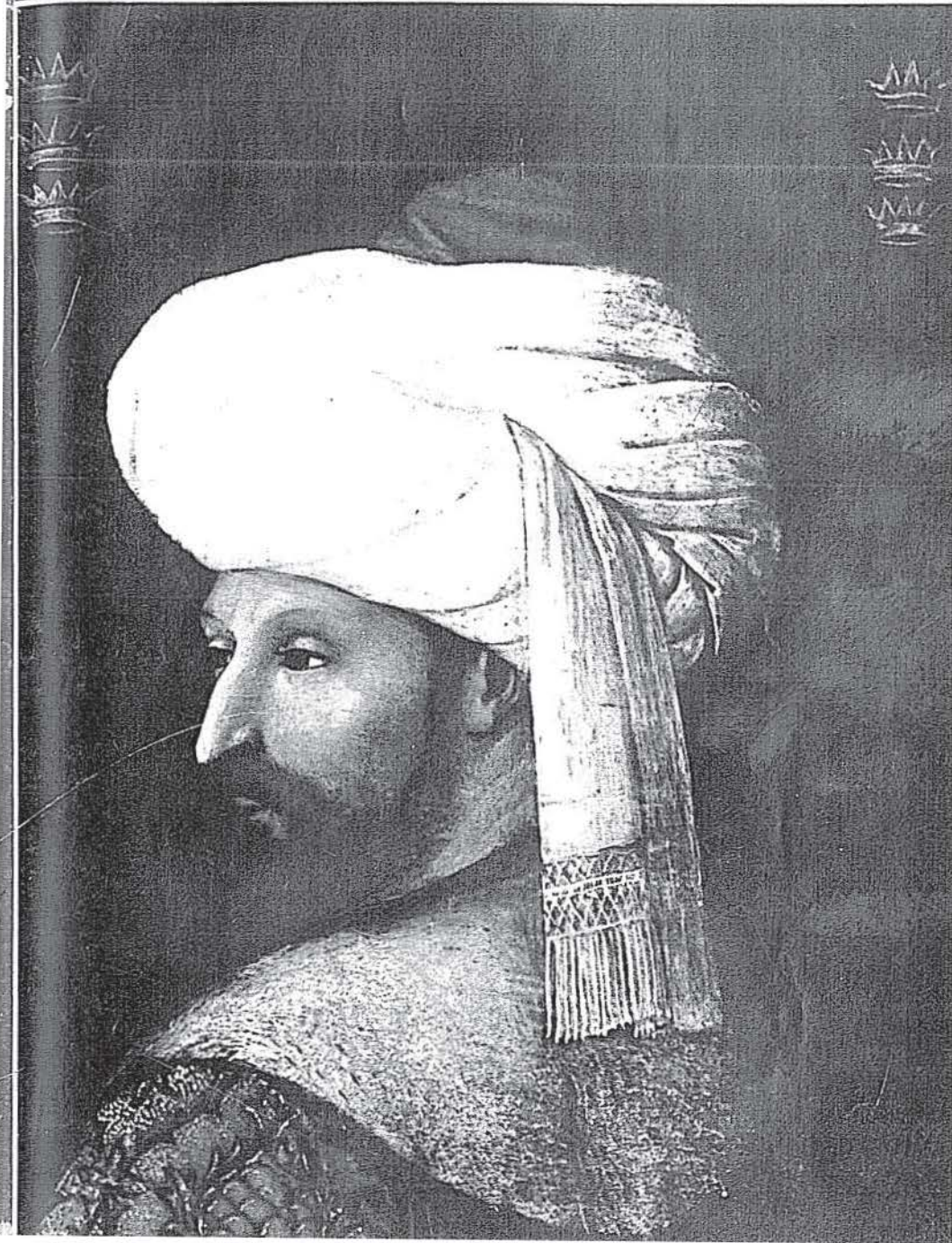

HAZİRAN 1981
SAYI : 6 — 50 LIRA

TARİH

VE EDEBİYAT MECMUASI

FATİH SULTAN MEHMET'İN RESİMLERİ

Ünlü Alman Türkiyat âlimi Franz Babinger Fatih Sultan Mehmet'in hayatı üzerine yazdığı büyük eserden sonra, Fatih'in Venedikli ressam Gentile Bellini tarafından yapılmış, kimse tarafından bilinmeyen iki resmini de bulmuştu. Biri İsviçre'de oğlu Cem Sultan'la beraber, öbürü Amerika'da portre olarak, hususî şahısların koleksiyonlarında rastladığı bu resimler, 1962 yılında ve dünyada ilk defa olarak Şevket Rado tarafından Hayat mecmuasında yayınlanmıştı. 19 yıl önce bu resimler dolayısıyla Franz Babinger'in yazmış olduğu yazıyı Fatih'in ölümünün Beş Yüzüncü yılı dolayısıyla Mecmuamıza alıyor ve bu sayımızın kapağında, Fatih'in Babinger tarafından Amerika'da bulunmuş olan portresini bir kere daha yayınıyoruz.

Ord. Prof. Dr. BABINGER

Bütün dünya yıllarca Fatih Sultan Mehmet'in simasını, ünlü İngiliz arkeoloğu ve siyaset adamı Sir Austen Henry Layard'ın koleksiyonunda bulunan Venedikli ressam Gentile Bellini'nin portresinden tanımıştı. 1877 ilâ, 1880 arasında İstanbul'da elçi olarak bulunan Sir Henry, bu portreyi 1865 yılında Venedik'te satın almış; resim, uzun zaman Canale Grande'de bulunan Casa Capello adındaki konağının duvarlarını süslemişti. Ünlü diplo-

matın ölümünden sonra aynı portre, 1916 da dul karısı tarafından İngiliz Hükümetine hediye edilmişti. Adı geçen bu portrenin hikâyesini, üzerinde bulunan lâtince bir kayıttan öğrenebiliyoruz. Buna göre Gentile Bellini tabloyu, 25 Kasım 1480 tarihinde İstanbul'da bitirmiştir. Sonradan Londra'daki National Gallery'ye intikal eden portre, hâlen ünlü müzenin şaheserleri arasında bulunmaktadır.

Ne var ki, sanat uzmanlarının X

ışınları yardımıyla yaptıkları çeşitli incelemeler sonunda bu portrenin orijinal değerini çoktan kaybettiği anlaşmış- bulunuyor. Sanat şah-eserleri uzmanı olan Rawlins, 1940 yılında yayınladığı «From the National Gallery Laboratory» adlı etüdünde, en modern vasıtalarla yapılan araştırmalarla, varılan sonuçları, aksini ispata imkân bırakmıyacak mükemmellikte açıklanmaktadır. Bu suretle; orijinal resimle bugünkü portre arasında kavuktan başka, hakikatle hiçbir münasebet kalmamıştır. Kısaca, Gentile Bellini'nin Londra Müzesi'nde bulunan bu portresi, Fatih hakkında tarihi bir vesika olmaktan kesin olarak çıkmış bulunuyor. Sir Henry Layard, anlaşıldığına göre, yılların tesiriyle bozulmuş olan portreyi Londra'da restoratör Raffaele Pinti'ye yeni baştan restore ettirmiş, dolayısıyla de Fatih'in çehresi tamamen değiştirilmişti. Yapılan incelemeler, portrenin Raffaele Pinti'den önce başka bir ressam tarafından da, tamir maksadiyle, aslından uzaklaştırıldığını gösteriyor.

Ünlü Venedikli ressam Gentile Bellini'nin eylül 1479 dan 1481 yılının ocak ayına kadar Fatih Sultan Mehmet'in sarayında geçirdiği günler o kadar çok bahis konusu oldu ki, burada aynı şeyi tekrarlamamın pek lüzumlu olduğunu zannetmiyorum. Büyük ressamın İstanbul'da bulunduğu 15 aylık müddet içinde sanatçı olarak yaptığı çalışmalar hakkında gerçek bir fikre sahip olmamakla beraber, hükümdarın muhtelif portrelerini yaptığı kuvvetle tahmin ediliyor.

Fatih'in Bellini'ye karşı duyduğu

hayranlığı, çağın saray müşaviri Gian-Maria Angiolelo'nun' yazılarından öğrenmek mümkün. Bellini ile aynı devirde saray hizmetinde bulunan bu ünlü İtalyan âlimi, Venedikli ressamın çeşitli tabolarının yanısıra, duvar freskleri yapmak görevini de aldığını, ayrıca hükümdarın arzusu ile başka kimselerin portrelerini de yaptığını yazıyor. Bu vesikalara göre Fatih, Venedikli misafirin firçasından çıkan eserleri saatlerce büyük bir hayranlıkla seyredermiş.

Ne yazık ki bütün bu resimlerden bugün için hemen hemen hiçbiri kalmamıştır. Sutan II. Bayezit zamanında resimler 1481 yılında saraydan alınarak çarşıda satışa çıkarıldı. GM. Angielello İtalyan tacirler tarafından satın alınan portrelerin İstanbul'dan türlü yollarla götürüldüğünü yazıyor. İşte, halen Londra'da bulunan Fatih portresinin bu şekilde Venedik'e ulaştığı anlaşılmaktadır.

★

1951 yılında başladığım işin güçlüğü müdrük olmakla beraber, Fatih Sultan Mehmet'in hayatı ile ilgili mufassal kitabımı hazırlarken, büyük hükümdarın mevcut başka resimlerini de arayıp bulmak kararını almış, ama kitabımın Münih'te 1953'te yayımlanan Almanca baskısında henüz bu noktayı aydınlatabilecek duruma gelmemiştim. Kitabın Fransızca ve İtalyanca olarak neşredilen baskılarını da maalesef bu önemli vesikalarla süslemek şerefinden mahrum kaldım.

Nihayet arzum gerçekleşmiş bulunuyor. Bu sene ve gelecek yıl Ame-

Fatih'in Gentile Bellini tarafından yapılan ve bugün Londra'daki National Galery'de bulunan meşhur resmi

rika'da, birçok ilâvelerle, genişletilmiş olarak, iki cilt halinde yayınlanacak kitabımın ikinci cildinde, Almanya'da yapılacak ikinci baskıya paralel olarak, dünya efkârına, iki yepyeni Fatih resmi takdim etmek bahtiyarlığına erişeceğim. Her iki resmin de Gentile Bellini'nin fırçasından çıkmış olduğunda bütün batılı sanat uzmanları birleşmektedir. Hayat mecmuasının bu resimleri dünyada ilk defa, renkli olarak basıp, Türk okuyucusuna tanıtmasını ben şahsen büyük bir memnunlukla karşılıyorum. Aşağıda sözünü edeceğim «İkili» portreyi Venedik'te yayınlanan Arte Veneta mecmuası XV. cildinde pek yakında, gene Hayat mecmuası ile aynı tarihlerde neşreder.

Adı geçen bu iki resim hakkında daha etraflı bilgi edinmek isteyen okuyucuların, Avusturya İlimler Akademisi'nin protokollerine (237. ve 240. ciltler, Viyana 1961 ve 1962) başvurmalarını tavsiye ederim. Bu konuyu Akademinin çeşitli oturumlarında etraflı olarak açıklamıştım.

★

Bu resimlerden, Fatih'i genç bir adamla birlikte gösteren ilkinden, 1960 yılı yazında haberdar oldum. Bu arada vefat etmiş bulunan tanınmış Basel'li müsteşrik Rudolf Tschudi (1884-1960) bu konuda bana bir mektup yazarak, İsviçreli bir dostunun evinde, muhtemelen Fatih'le oğlu Cem Sultan'ı canlandıran bir tablo bulunduğunu bildirdi. Bu değerli resmin mutlu sahibi adının açıklanmasını istemediğinden, meslekdaşım Tschudi'nin vefatından sonra, doğruca İsviçre'ye giderek meçhul koleksiyoncuyu evinde ziyaret ettim. Daha ilk bakışta hayran kaldığım bu resmi ilmi bakımdan değerlendirmek iznini de alınca, çalışmalarına başladım.

Tablonun, Gentile Bellini'nin eseri olduğunda şüphe yoktu. Aslında da resmin arkasına iliştirilen ve XVIII. Yüzyıla ait olan bir etikette, İtalyanca olarak ressamın adı ile «II Sultan Mehmet ve Oğlu» yazılı. Tahtaya yapılan 46X34 cm. boyundaki resim, renk ve yüzlerdeki ifade bakımından gerçek bir şaheserdir. Resimde görülen gencin, Cem Sultan olup olmadığı hususunda kesin bir şey söylememe imkân yok. Bununla beraber Cem'in, Venedikî ressamın İstanbul'da bulunuşu sıra-

sında babası II. Mehmet'in sarayına uğrayıp uğramadığı, bugüne kadar tam olarak anlaşılmamıştır. İlimi çalışmalarında daima tedbirli davranmayı âdet haline getirdiğinin için, bu konuda da kati bir hüküm vermekten çekinirim. Bununla beraber, iki nokta dikkatimi çekti: Cem Sultan'ın sol gözü, bilindiği gibi, hafif şehlâ idi. Bu portrede bu husus bâriz olarak görülür. Ayrıca, başındaki kavuğu süsleyen balıkçıl tüyü, saray aristokrasisine mensup olduğunu ispata kâfidir.

Bu ipuçlarına rağmen, adı geçen gencin Cem Sultan yerine Kıralkoğlu İshak Bey, yani son Bosna Kıralkının oğlu olabileceği de şahsi kanaatime göre mümkündür. Bosna Kıralkı, bilindiği gibi, Fatih Sultan Mehmet'in en yakınlarından. O sıralarda müteferrika olarak sarayda bulunuyordu. Yedikleri, içtikleri ayrı gitmez, zarif nükteleriyle Fatih'in kalbini çalmasını bilirdi. Bu hususu G.M. Angiolo'lu'nun hâtıralarından öğrenmek mümkün. Çocuğun kim olduğu bir gün elbette gün ışığına çıkacaktır. O zamana kadar bu ciheti açık bırakmayı tercih ediyorum.

KAPAĞIMIZDAKİ PORTRE

Bu portre, 1934 yılında Amerikalı sanayici Arthur L. Erlanger tarafından Paris'te Rus asıllı bir antikacıdan satın alınmıştır. Birinci Dünya Harbi'nden sonra Rusya'dan kaçan bu antikacı, resmi de birlikte götürmüştür. Hem Rus taciri, hem de resmin Amerikalı sahibi Erlanger, bu portrenin Rus Çarı'nın özel koleksiyonuna ait olduğunu tahmin et-

Ressam Gentile Bellini

mektedirler. Yaptığım araştırmalar sonunda 16X21 sm. ebadında tahta üzerine işlenmiş bu küçük resmin, Moskova Büyük Prensi III. Ivan zamanında Kremlin Sarayına getirilmiş olacağı kanaatine vardım.

III. Ivan 1467 yılında Tomas Paleologos'un kızı ve son Bizans İmparatorunun yeğeni Zoe (Sofya) ile evlenmişti. Bu suretle Çift Başlı Bizans Kartalı'nı armasına işleyen III. İvan, açıkça Şarki Roma İmparatorluğu üzerinde hak iddia etmeye başlamıştı. İşte, Büyük Prens III. Ivan'ın Bizans Fâtihisi ile yakından ilgilendiği ve adı geçen resmin, kızkardeşini Moskova'da iki defa ziyaret eden Prensin kayınbiraderi Andreas Paleologos'un bir hediyesi olduğu büyük ihtimal dahilindedir.

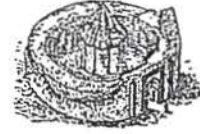
Portrenin, Gentile Bellini'nin eseri olduğuna muhakkak nazarıyla bakılabilir. Sağ ve sol üst kenarlar-

da görülen meşhur üç taç, ressamın, National Gallery'de bulunan Fatih portresinde, hem de Fatih için hazırladığı madalyonlarda vardır. Madalyonun arka tarafında gene aynı taçlara rastlanır ki bunlar; Sultan II. Mehmet'in fethettiği üç ülkenin tacı; yani Selçukilerin, Trabzon'da Komnenus'ların, Bizans'ta Paleologos'ların sembolüdür.

İlk defa 1934 yılında sanat piyasasına çıkararak, Paris'ten Amerika'ya giden bu resmin Bellini'nin imzasını taşıdığına sanat uzmanlarının şüphesi bulunmamakla beraber, resmin İstanbul'da mı, yoksa sonradan, takriben 1490 civarında, Venedikte mi yapıldığı bence münakaşa konusu olabilir, çünkü, Andreas Paleologos, Roma'ya giderken Venediğe de uğramış, portresini yaptırmak için Bellini'yi atelyesinde ziyaret etmişti. Fatih portresinin işte bu arada hazırlanmış olması da ihtimal dahilindedir. Resimde dikkati çeken bir nokta, kavuğun, Araplara has şekilde bir püskülle süslenmiş olmasıdır. Başın sol tarafına doğru sarılan başlık, kalb bölgesine doğru sarkıtılmıştır. Bu şekilde kavuk sarma bilindiği gibi daha çok mutasavvıfların, tarikat adamlarının giyim tarzına uyardı, bunun dışında XV. Yüzyıl Osmanlılarında bu tarz genel olarak pek görülmezdi. Bununla beraber XV. Yüzyılın sonlarına doğru, yani 1490-1500 civarında, püsküllü kavuğun Osmanlı büyükleri tarafından kullanıldığını Giovanni Bellini, Albrecht Dürer ve bilhassa Venedik'li Vittore Carpaccio'nun resimlerinden anlamak mümkün. Gentile Bellini, XV Yüzyılın sonunda çoktan Türkiye'den ayrıl-

mış olduğuna göre, resmin Venedik'te yapıldığına inanmamız gerekiyor.

Netice olarak, her iki resmin de, şimdiye kadar bilinen Fatih portreleri arasında, büyük hükümdarın son devrine ait, gerçeklere uyan yegâne resimler olduğunu çekinmeden söyleyebiliriz. Baha biçilmez değerdeki bu tarihi vesikaları renkli olarak bastığı için okuyucuların Hayat mecmuasına müteşekkir kalacaklarına bütün samimiyetimle inanıyorum.

Tarih ve Edebiyat
Yayımları

ŞEVKET RADO

Ümit Dünyası

*Hayatı, sevmeyi, çalışmayı,
iyiliğe, doğruluğa değer vermeyi
üstün tutan konuşmalar.*

Yeni ilâvelerle
Beşinci baskı

YENİ ÇIKTI

Fiati 100 Lira

Abonelerimize % 20 tenzilat yapılır.
İsteyenlere muharrir imza eder.